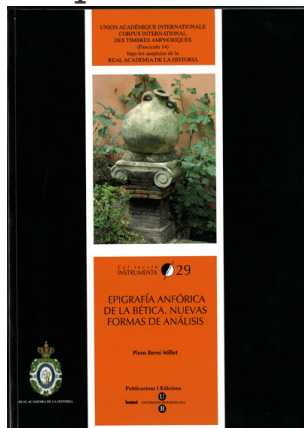

“Aquest és el primer manual d'epigrafia sobre marques d'àmfora”

“Aquest és el primer manual d'epigrafia sobre marques

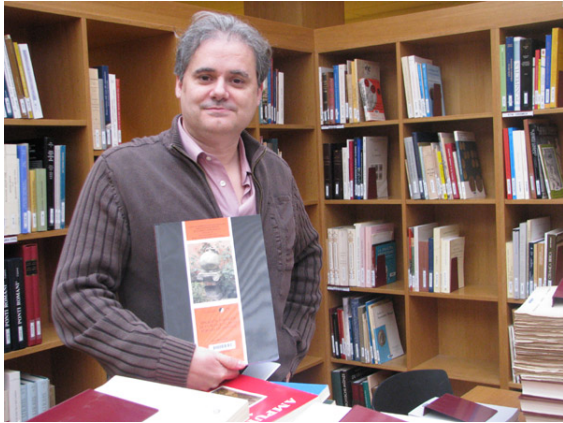
d'àmfora”

Piero Berni Millet, investigador de l'ICAC, acaba de publicar la seva tesi doctoral, titulada *Epigrafía anfórica en la Bética. Nuevas formas de análisis* (UB, Instrumenta núm. 29, 2009). El llibre, fruit de set anys d'investigació, és el primer manual d'epigrafia anfòrica i se centra en els segells de les àmfores oliàries de la Bètica en època imperial.

Quina novetat presenta aquest llibre?

És el primer manual d'epigrafia per a les marques de les àmfores, un manual que estableix una nova metodologia per saber analitzar l'epigrafia de les àmfores com a documents epigràfics. Fins ara hi havia manuals d'epigrafia monumental, major, i molts catàlegs d'àmfores, en què la part feble és justament la lectura de les marques. Molts cops no hi ha lectures i quan hi són responen a criteris personals, intuïtius.

Piero Berni a la biblioteca de l'ICAC.

Quina peculiaritat té l'epigrafia amfòrica?

És una epigrafia molt complexa perquè les inscripcions estan molt abreujades. Veus una sèrie de sigles que moltes vegades no diuen res. El llibre permet desglossar aquestes inicials amb un criteri, i a partir d'aquí mirar de resoldre la lectura de les marques. El problema de la marca amfòrica és que té un camp d'escriptura molt limitat i només hi diu el més bàsic. Sovint tenim sobreimprès un nom de persona, per exemple, però no podem ni saber si era el propietari de la fàbrica, o un treballador, i si aquest treballador era un llibert o un esclau.

En què es basa la metodologia que proposes?

En els tres aspectes clau per fer l'autòpsia d'un segell d'àmfora: la forma, el contingut i, per a aquest tipus d'àmfores, la Dressel 20, les fonts per datar les marques. Per fer aquest manual d'epigrafia vaig treballar amb un volum de 18.000 marques, trobades tant a dins com a fora del territori de la Bètica. Vaig haver de netejar moltes impureses que derivaven en lectures de marques inexistents, cosa que passa sovint amb els dibuixos que es publiquen, que són la causa més comuna de la distorsió d'aquest tipus de document epigràfic.

Problema de la distorsió del document epigràfic amb el dibuix en la sèrie C. F( ) Titiani c(larissimi) v(iri) e(x) f(iglinis) M( ).

És un mètode epigràfic aplicable a altres *instrumenta*?

A les marques amfòriques hi ha tres elements, que són les claus principals del sistema epigràfic: el titular del segell, el nom de fàbrica i el treballador. Aquest model jeràrquic és pràcticament el mateix del de la indústria dels latericis de l'àrea urbana de Roma. Fins i tot tenim marques imperials, que vol dir que algunes fàbriques d'àmfores estaven situades en propietats de l'emperador a la mateixa Bètica. Hi ha molta casuística, però aquest mètode, en efecte, es pot aplicar perfectament a l'epigrafia menor de l'*instrumentum inscriptum*.

Les marques no són les úniques inscripcions de les àmfores.

En el món des les àmfores tenim tres tipus d'inscripcions: les marques, que es fan per impressió (també en diem segells); els grafits, que es fan a mà alçada amb un objecte punxegut abans de la cocció o després, i els *tituli picti* o inscripcions pintades.

Marca del segle III dC amb la inscripció:

“Sosumae / colon(ae) a Ka(lendario) Vegetiano”.

Què indiquen cada una d'aquestes inscripcions?

La marca o segell és un registre de fàbrica sobre objectes finalitzats en sèrie, té una funció identificativa i són els treballadors o gestors qui les fan i apliquen. Els grafitis *ante cocturam* (abans de cocció) també corresponen al contenidor i per això les dades onomàstiques i toponímiques que aporten s'han de relacionar amb els processos de fabricació i muntatge de les parts de l'objecte. També hi ha una epigrafia per al contingut, que són els *tituli picti*: el nom de qui comercia, la quantitat d'oli envasat, etc. Els grafitis *post cocturam* (després de la cocció) ja són més excepcionals. Es feien en el lloc de recepció: qui les rep les senyala amb el seu nom i amb les quantitats que en va traient del producte envasat. Hem de pensar que l'àmfora va a parar a un majorista que transvasa el producte en altres contenidors més petits. Comprar una àmfora d'oli seria com avui comprar un barril de cervesa: no està a l'abast de qualsevol particular.

Exemples diversos de segells sobre nanses d'àmfores d'oli bètic.

Quants punts de producció d'àmfores hi havia a la Bètica?

Els romans van aprofitar els marges de la part navegable dels rius Guadalquivir (*Baetis*) i Genil (*Singilis*) al màxim, i hi devia haver una densitat de fàbriques impressionant. El problema és que aquest riu sempre ha tingut molta mobilitat i això ha fet desaparèixer moltes terrisseries (*figlinae*) i, del centenar que coneixem, moltes estan en un estat precari i amb poc temps de vida, sobre tot, per l'acció destructiva humana.

La proximitat de les terrisseries al riu era per al transport?

Sí. Les àmfores es feien per transportar aliments, i estaven pensades per al transport fluvial i marítim. En època romana la xarxa més desenvolupada i econòmica era la xarxa fluvial i marítima. Una àmfora d'oli podia pesar tranquil·lament cent quilos, i per terra hauria estat molt cara de transportar.

Les àmfores bètiques s'exportaven per tot l'Imperi?

Segurament són les que van tenir més difusió, perquè l'oli és un producte de primera necessitat, amb moltíssimes aplicacions, a més d'energètic. Hi havia un gran consum d'oli i era un producte estratègic per a l'Estat romà, com avui l'electricitat, el gas o el petroli. Per tant si l'emperador tenia control sobre l'oli podia també tenir control social i polític. I és en part una de les claus per les quals l'oli de la Bètica va tenir una importància tan gran, com es pot veure, avui en dia, a les restes monumentals del Monte Testaccio de Roma. A més, aquestes àmfores les trobes en grans quantitats a Anglaterra, França, Holanda, Alemanya, Àustria, Suïssa... A part d'Itàlia i el nord d'Àfrica.

Contramatriu de fang cuit del segle II dC trobada a Alcotrista
(instrument utilitzat per marcar àmfores Dressel 20).

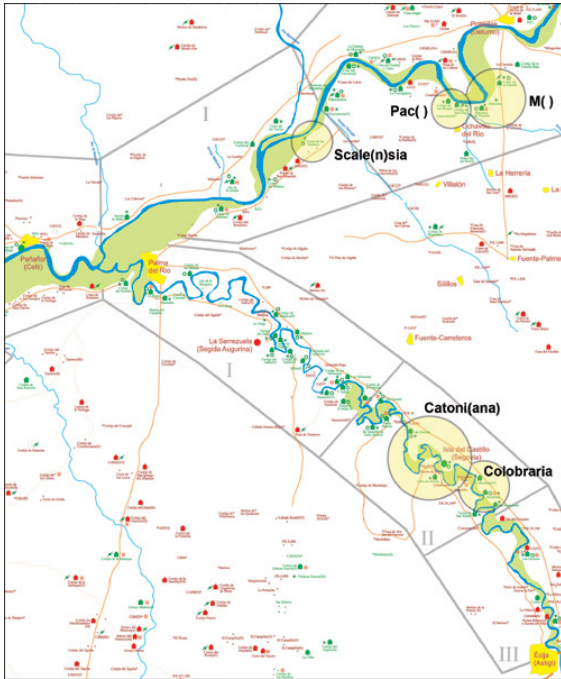
Quina va ser l'època daurada d'aquesta àmfora?

El gran comerç d'aquesta àmfora, la Dressel 20, va començar en època d'August, tal com ens recorda el geògraf i escriptor grec Estrabó. En poc temps va substituir el mercat tradicional de l'oli itàlic. En època dels Flavis es va consolidar i ja va ser el producte comercial per excel·lència ben bé fins a les portes del Baix Imperi. L'època daurada va ser amb la dinastia dels Antonins, al segle II. És una àmfora que, com deia, es troba a tot arreu i deu ser la que més producció científica ha generat en forma d'articles, monografies i catàlegs.

Què representa aquest llibre per al món epigràfic llatí?

El llibre pot ajudar l'investigador per la part metodològica però també per l'altra part, que tampoc existia fins ara: uns índexs amb 2.540 lectures de les marques i amb les datacions tan precises com he pogut. En aquest sentit, el llibre es pot convertir en una eina de referència per a qualsevol persona que vulgui fer un catàleg d'aquest tipus de marques, perquè li permetrà fer una lectura de la marca i tenir unes referències per datar-la amb precisió. A més, qui vulgui continuar fent la recerca a Andalusia podrà reprendre el tema amb noves idees i un nou impuls important per plantejar noves hipòtesis de treball.

Mapa de confluència dels rius Guadalquivir i Genil amb la senyalització d'algunes fàbriques en possessió de senadors romans al segle III dC.

Hi ha cap altre aspecte del llibre que vulguis destacar?

Sí. En els mapes mai ningú havia posat al costat de les terrisseries els noms llatins dels llocs de producció. Jo n'he posat al llibre, i això té molt valor, perquè la Bètica va ser posteriorment ocupada per la cultura àrab durant vuit segles i la toponímia es va perdre o es va arabitzar. Fins i tot es va perdre el nom de la província! El Betis, el riu, que era l'artèria de comunicacions de la província, es va dir Guadalquivir. Pocs noms es van conservar. Doncs ara hem pogut obtenir i situar nous topònims gràcies a haver desxifrat l'estructura del contingut epigràfic dels segells de les àmfores.

Carme Badia i Puig

Entrevista feta el març del 2009

Per a més informació del contingut del llibre, vegeu:

<http://books.google.es/books?id=8UM-zvFNVUYC&pg=PA17&dq=berni+epigraf%C3%ADa#PPA2,M1>

